

**Теоретичні підходи щодо визначення
поняття «конфлікт» у міжнародному праві**

Денисенко Сергій Іванович

*викладач кафедри судочинства та міжнародного права
СумДУ «Сумського державного університету»*

Сарієва Лейлі Чаріївна

*студентка 4-го курсу кафедри судочинства
та міжнародного права СумДУ «Сумського державного університету»*

Події останніх десятиліть показали, що звертатися до поняття «конфлікт» та різним його словосполученням, особливо до таких, як «міжнародний збройний конфлікт», в сучасних міжнародних відносинах і міжнародному праві доводиться набагато частіше, ніж цього би хотілося. Доповіді Генерального Секретаря ООН останніх років (з 1998 року) не містять розділів про мирне вирішення міжнародних суперечок, а присвячуються більш актуальним темам міжнародних відносин: запобігання конфліктів, підтримання миру та постконфліктне мирне будівництво [1]. Деякі рішення Ради Безпеки ООН замість «мирного врегулювання спору» згадують «мирне врегулювання конфлікту» [2]. Благі наміри держав вирішувати конфлікти на стадії спору зіткнулися з невідповідністю цій оптимістичній позиції з реаліями міжнародного життя. Бажання деяких політиків назвати конфлікт суперечкою або спірної ситуацією, відсутність цього терміна в Статуті ООН привели до плутанини у вживанні термінів «конфлікт», «суперечка», «спірна ситуація».

Термін «конфлікт» вживається в самих різних значеннях: як синонім міжнародного спору та спірної ситуації, у якій може загостритись міжнародний спір, міжнародного збройного конфлікту або позначення всіх ситуацій, основою яких є протиріччя у відносинах суб'єктів міжнародного права.

Слово «конфлікт» походить від «conflictus» (lat. - «зіткнення») і розуміється як зіткнення сторін, думок, сил. У ході історичного розвитку, в різних сферах життя і науки цей термін отримував нове тлумачення. У новому дослідженні конфліктів А. Я. Анцупов спільно з С. Л. Прошановим додають

також географію, медичні науки, економіку, математику та інші науки. У кожній з цих областей використовується поняття «конфлікту» в чітко окреслених для кожної науки рамках. Спільним для всіх зазначених визначень є розуміння конфлікту як наявності протиріч з додатковою ознакою їх (граничного) загострення. Загальне поняття «конфлікт» у праві зустрічається досить часто і зазвичай асоціюється з конфліктами норм права, тобто їх «колізією». Вивченням конфліктів в юриспруденції з недавнього часу займається юридична конфліктологія. [3] Труднощі вироблення єдиного визначення конфлікту в міжнародному праві пов'язана з неоднозначністю його вживання в цій системі права і міждисциплінарним характером вивчення явища «конфлікт».

Найбільш часто термін «конфлікт» вживається в поєднанні з визначенням «озброєний», позначаючи одне з основних понять міжнародного гуманітарного права [4]. Міжнародний Комітет Червоного Хреста дав визначення поняття «міжнародний збройний конфлікт» у коментарі до Женевських конвенцій 1949 як "будь-яке протиріччя, що виникає між двома державами яке веде до вторгнення збройних сил, навіть якщо одна зі сторін заперечує стан війни. Тривалість конфлікту і кількість жертв не мають значення "[5]. Протокол N1 1977 [6] додає, що міжнародний збройний конфлікт включає війни за національне визволення чи самовизначення. За суб'єктним складом учасників збройні конфлікти діляться на міжнародні та внутрішні, розрізнення яких є досить складним і широко досліджуваним питанням міжнародного права.

Розглянемо співвідношення поняття «конфлікту» з іншими суміжними поняттями (криза, війна). Близькими за значенням з поняттям «конфлікт» є терміни «криза» і «війна». Вони використовуються доволі часто в літературі і їх внутрішнє значення, яке вживається в правових документах, зазвичай базується на їх загальноприйнятому розумінні з урахуванням особливостей міжнародного права.

Поняття «криза» використовувалося ще древніми вченими (Гіппократом) і означало поворот, коли вирішувалося питання про життя і смерть, про

перемогу і поразку. У 17-18 століттях поняття «криза» поширилося на інші сфери життя і означало «неспокійний час» і «процеси що прискорюються» [7]. Потім цей термін проник в економіку для позначення «єдиних у своєму роді і драматичних катастрофічних подій» [8]. Значення кризи як перелому, перевороту, рішучої пори, перехідного стану збереглося [9].

Автори двотомного дослідження, що представляє собою великий збірник фактичних даних про війни, конфлікти і кризові ситуації, які мали місце в міжнародних відносинах в період з 1929 по 1979 роки, Дж. Уінкенфельд, М. Бречер і Ш. Мозер називають "міжнародною кризою" така зміна у відносинах між сторонами, яка визначається наявністю двох необхідних і достатніх умов [10]: 1) порушення типового характеру та посилення інтенсивності руйнівних взаємодій між двома або більшою кількістю супротивників, що супроводжуються високим ступенем імовірності військових дій, а під час війни високим ступенем імовірності несприятливих змін у співвідношенні військових сил; 2) виникнення загрози для збереження існуючої структури глобальної, домінантної або регіональної сили міжнародних відносин, яку несуть в собі «більше ніж звичайні» конфліктуючі взаємодії".

Дослідники Хайдельберзького Інституту Міжнародних Досліджень конфліктів визначають кризу як стан напруженості, коли, щонайменше, одна із сторін в окремих випадках застосовує силу, а серйозна криза ("eineernsteKriese") як конфлікт, коли неодноразово і організовано застосовується сила. Вони відносять кризи до категорії конфліктів із застосуванням сили (gewaltsameKonflikte) [11].

Таким чином, кризою можна назвати період переростання конфлікту в сторону ескалації. Після кризи конфлікт може згаснути, видозмінитися (з неозброєного у збройний), вирішитися або перейти в латентну фазу. Кризи можуть виникати на будь-якій стадії розвитку конфлікту. Війна також не має одного загально визнаного визначення [12]. За твердженням автора практичного словника гуманітарного права Франсуаза Буше-Сольньє слово «війна» більше не вживається в сучасному міжнародному праві [13], воно замінено терміном

«збройний конфлікт». Дослідники збройних конфліктів використовують цей термін для позначення ступеня їх інтенсивності. Так, дослідники Гейдельберзького інституту з вивчення міжнародних конфліктів визначають війну як форму силового вирішення конфлікту найвищого ступеня інтенсивності, в яких протягом певного часу систематично застосовується сила; конфліктуючі сторони застосовують засоби відповідно до ситуації у великому обсязі; супроводжується значними руйнуваннями [14]. Дослідники університету Уппсала відносять збройний конфлікт до категорії «війна», якщо його жертвами стає щонайменше 1000 осіб на рік [15]. Можна зробити висновок, що поняття «війна» витісняється в міжнародному праві поняттям «збройний конфлікт». Воно використовується лише для позначення ступеня інтенсивності збройного конфлікту при проведенні наукових досліджень (градація інтенсивності проводиться дослідними колективами самостійно), а також у звичайному загальноприйнятому розумінні цього слова в міжнародній політиці [16].

При визначенні співвідношення термінів «конфлікт» і «війна» необхідно відзначити, що будь-яка війна є конфліктом, причому озброєним. Таким чином, поняття «конфлікт» вживається в міжнародному праві неоднозначно через відсутність його чіткого визначення, його міждисциплінарного використання, а також наявності в міжнародно-правових актах безлічі інших термінів (міжнародний спір, спірна ситуація, криза, війна). Вживання терміну «конфлікт» в міжнародному праві, на нашу думку, має слідувати його загальним визначенням - ситуації граничного загострення існуючих протиріч, що проявляються в поведінці сторін. Поняття «міжнародний спір» і «спірна ситуація» не є видами конфлікту, перетворення їх на конфлікт залежить від ступеня інтенсифікації протиріч і поведінки сторін. В основі «спірної ситуації» і «міжнародного спору» лежить протиріччя, що не завжди має місце в конфлікті. Тому і при вирішенні конфліктів необхідно виходити з іншої нормативної бази, якої поки, на жаль, не створено в міжнародному праві.

Список використаної літератури

1. Доповіді Генерального Секретаря ООН про роботу Організації. 1997-2004 роки. Офіційний сайт ООН. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.un.org/russian/basic/sg/reports.htm>
2. Поняття конфлікту в міжнародному праві [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://lib.znate.ru/docs/index-217608.html>
3. Міжнародні конфлікти. М. : Міжнародні відносини. 1972. С. 41.
4. Женевські конвенції, що стосуються захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, від 12.08.1949 р. // Міжнародні акти про права людини. Збірник документів. - М. : Юрінком - Іфра. М, 1999. - С. 468 – 486.
5. Коментар до Додаткового протоколу II від 8 червня 1977, до Женевських конвенцій від 12 серпня. 1949, що стосується захисту жертв озброєних конфліктів не міжнародного характеру: пер. з англ. Клод Пийте та ін .. - 2. вид., Стереотип. М.: Міжнародний комітет червоного хреста, 2000. С.34.
6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 10.06.77 // УПС «Консультант-Плюс». Міжнародне гуманітарне право.
7. Prisching, M. "Krise" als gesellschaftlicher Prozeß and als geschichtphilosophisches Problem in: Frey G. und Zelgerm J. Hrsg. Der Mensch und die Wissenschaft vom Menschen. Bd. 2. Innsbruck. 1983. S. 809-824.
8. Kurt Rothschild Krisenbegriff und Krisenbewältigung aus der Sicht der Wirtschaftswissenschaften // Krise und Krisenmanagement in den internationalen Beziehungen / Hanspeter Neuhold; Hans-Joachim Heinemann (Hrsg.). Stuttgart: Steiner-Verl. Wiesbaden, 1989. S. 78.
9. Тлумачний словник Володимира Даля. Електронна версія. <http://encycl.yandex.ru>
10. Winkelfeld .J., Brecher M. Moser Sh. Crises in the twentieth century. Oxford etc.: Pergamon press, 1988. Vol. 1: Handbook of international crises. P. 3.
11. Heidelberger Institut für Internationale Konfliktforschung [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.hiik.de/de/index_d.htm
12. Gantzel, Klaus-Jürgen / Schwinghammer, Torsten: Die Kriege von 1945 bis 1992. Münster. 1995. S. 31-48.
13. Буше - Сольньє Ф. Практичний словник гуманітарного права / переклад з фр. Е.Кірпічнікової. М. : Видавництво «МІК», 2004. С. 81.
14. Сучасні західні дослідження міжнародного конфлікту [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.intertrends.ru/seven/005.htm>
15. Strand H., Wilhelmsen L., Gleditsch N.P. Armed Conflict Dataset Codebook. P. 4 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.prio.no/cwp/armedconflict/old/v2_10/codebook_v2_1.pdf
16. Малий енциклопедичний словник Брокгауза і Ефрона. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://encycl.yandex.ru/>